

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการตัดสินใจสนับสนุนการเมือง

An Applicable of Buddhadhamma for Supporting Politics

ฐิติทัตน์ นิพนธ์พิทยา¹

Thititat Niponpittaya

Received: March 19, 2019

Revised: March 31, 2019

Accepted: March 31, 2019

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการตัดสินใจสนับสนุนการเมือง โดยครอบคลุมบทความวิชาการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ความหมายและความสำคัญของการเมือง วัฒนธรรมทางการเมือง พฤติกรรมการเมืองของระบบการเมืองเกิดขึ้นเนื่องจากวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการเมือง อุดมการณ์ทางการเมืองและความหมายของอุดมการณ์ทางการเมือง และหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการตัดสินใจสนับสนุนการเมือง

คำสำคัญ : หลักพุทธธรรม, การตัดสินใจ, การเมือง

Abstract

The academic article "Application of the principles of Buddhism for decision making to support politics" was intended to study the application of the principles of Buddhism to be used in political support decisions. With scope of studies covering academic articles, concepts, theories about politics and government,

¹ ศูนย์รักษาความปลอดภัย กองบัญชาการกองทัพไทย; Armed Forces Security Center, Royal Thai Armed Forces Headquarters

meaning and importance of politics, political culture, political behavior of the political system which occurs due to political culture. political ideology and the meaning of political ideology and the principles of Buddhism that were used to support political decisions.

Keywords: principles of Buddhism, decision, politics

บทนำ

การตัดสินใจสนับสนุนพรรคการเมืองท้องถิ่นของประชาชน ประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัว บ้างก็ว่า การเมืองเป็นเรื่องของนักการเมือง ไม่ใช่เรื่องของประชาชน เพราะเหตุดังกล่าว การเมืองจึงไม่ยุติธรรมและจะเอื้อกับกลุ่มที่มีอำนาจมากในสังคมเท่านั้น การเมืองจึงเป็นเพียงกิจกรรมการเลือกตั้งเท่านั้น และถือว่า เป็นกิจกรรมที่ไม่หวังอะไรกับการเลือกตั้ง ไปเลือกตั้งให้หมดหน้าทีไปในวันนั้น เพื่อให้ได้ผลตอบแทนในวันนั้น ลักษณะเช่นนี้ ปรากฏทั่วไปในการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพราะชาวบ้านมองว่า นักการเมืองท้องถิ่นก็ไม่ได้แตกต่างไปจากนักการเมืองระดับชาติ เมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วก็แล้วกันไป ไม่รู้ว่า จะทำอะไรต่อไปอีก และไม่ได้ช่วยให้อะไรดีขึ้น วิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นอย่างมาก และสิ่งที่เหมือนกันในทุกพื้นที่คือ ชาวบ้านจะมีการประนีประนอมสูง ไม่นิยมการเผชิญหน้า การขัดแย้งทั้งนี้เพราะทุกคนมีความเป็นเครือญาติ และอยู่ด้วยกันมานานทำให้มีความผูกพัน เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีความเกรงใจ เพราะมีบุญคุณต้องตอบแทน เคยช่วยเหลือเกื้อกูลอุปถัมภ์กันมา จึงไม่ยากที่จะขัดแย้งกับผู้มีอำนาจมากกว่า

ปัญหาการเมืองอีกปัญหาหนึ่งที่อยู่คู่การเมืองไทยมาตลอดก็คือ ปัญหาความขัดแย้งของแต่ละฝ่าย การไม่ยอมรับเหตุผลในการอภิปรายและตัดสินใจ การแสดงออกด้วยคำพูดไม่ว่าจะเป็นการอภิปรายในที่ประชุมสภาฯ การกล่าวปราศรัยบนเวทีต่อหน้าชุมชน การใช้ตำแหน่ง อำนาจอย่างไม่ชอบธรรม การแสดงกิริยาก้าวร้าว การไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ของการเป็นตัวแทนประชาชนการฝ่าฝืนคุณธรรมและจริยธรรมแห่งความดีงามกลายเป็นเรื่องปกติเพราะเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ผ่านไปไม่มีการสอบสวน ไม่มีการลงโทษ ทำยที่สุดจึงเกิดวิกฤตทางการเมือง ซึ่งสาเหตุที่แท้จริงเกิดจากการไร้คุณธรรมจริยธรรมของนักการเมืองนั่นเอง การเห็นประโยชน์แก่ตนและพวกพ้องจากการที่นักการเมืองมีอำนาจอยู่ในมือ ทำให้เอื้อต่อการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตัวเอง และพวกพ้อง หรือ

เรียกว่าการเมืองแบบระบบอุปถัมภ์ ซึ่งจะเป็นไปเพื่อการเห็นประโยชน์ของตนเอง และพรรคพวก มากกว่าผลประโยชน์ทางสังคม และประเทศชาติ

ระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยมและเศรษฐกิจการตลาดที่ส่งเสริมการเติบโตของ ระบบทุนนิยมอย่างกว้างขวาง ทำให้ธุรกิจการค้าขายตัวและต้องอาศัยการดำเนินการทางการเมืองเพื่อช่วยผลักดันผู้ประกอบการที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง เพื่อลดผลกระทบทางลบของนโยบายก่อให้เกิดความสัมพันธ์กับนักการเมืองที่แยกจากกันได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากนักการเมืองที่มีอาชีพทางธุรกิจก่อนเข้าสู่การเมือง และยังต้องการรักษาอาชีพและผลประโยชน์เดิมไว้ต่อไป นอกจากนี้ก็จะมีกรณีตัวอย่างให้เห็นอยู่เนือง ๆ ว่า หากนักการเมืองหรือพวกพ้องของนักการเมือง เกิดคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เรื่องมักจะเงียบหายไปโดยที่คนทำผิดไม่ได้ถูกลงโทษแต่อย่างใด ดังนั้นการควบคุมพฤติกรรมของนักการเมืองให้ประสบผลสำเร็จจึงจำเป็นต้องสร้างสำนึกหรือมโนธรรม แห่งความรู้สึกผิดชอบชั่วดี โดยให้เกิดความรู้สึกละอายหากจะทำในสิ่งไม่ถูกไม่ควร หรือเรียกได้ว่า “คุณธรรมและจริยธรรม” หลักจริยศาสตร์เพื่อการแก้ไขปัญหาทางการเมืองในสังคมไทย จริยธรรมตามหลักนิติรัฐ ยึดหลักการว่า การบริหารงานใดได้ดำเนินการถูกต้องตามตัวบทกฎหมาย ถือว่าการบริหารงานนั้นถูกต้องตามหลักจริยธรรม แนวคิดนี้ ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า อาจมีปัญหาเรื่องความไม่ครอบคลุม เพราะกฎหมายมักจะเกิดขึ้นภายหลังจากที่เกิดปัญหา และเพื่อมิให้เกิดปัญหาเดิมซ้ำอีก จึงออกกฎหมายมาบังคับใช้ ดังนั้น กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงไม่เพียงพอในการกำกับพฤติกรรมการบริหาร งานให้อยู่ในกรอบของจริยธรรมได้ทุกกรณีจริยธรรมตามมาตรฐานจริยธรรม ยึดหลักการการพยายามแสวงหาความดีที่ยึดถือควรเป็นอย่างไร แล้วนำมาใช้เป็นมาตรฐานจริยธรรม เพื่อกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติ จริยธรรมตามมาตรฐานจริยธรรม จึงมีความครอบคลุมกว้างขวางกว่าจริยธรรมตามหลักนิติรัฐ อย่างไรก็ตาม จริยธรรมตามมาตรฐานจริยธรรมมีจุดอ่อนที่สำคัญ คือ ขาดบทบังคับการลงโทษเมื่อมีการละเมิด เป็นความแตกต่างจากจริยธรรมตามหลักนิติรัฐ จริยธรรมในเชิงพุทธ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครองหรือรัฐศาสตร์หรือศาสตร์แห่งรัฐ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Political Science เป็นคำศัพท์ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะ นักปราชญ์ทางรัฐศาสตร์ทั้งหลายอาจจะแยกวิชาการนี้ออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ ประการหนึ่งมีลักษณะเป็นศาสตร์ (Science) คือ เป็นความรู้ทางวิชาการด้านการเมืองการปกครอง

ประการที่สองมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts) วิชารัฐศาสตร์จึงกลายเป็นวิชาที่ประยุกต์เอาลักษณะที่เป็นศาสตร์และศิลป์เข้าด้วยกัน แล้วนำเอาวิชาการนี้มาใช้ปกครองประเทศ และในขณะเดียวกันวิชาการเมืองการปกครองนี้อาจจะถูกบุคคลบางกลุ่มมองภาพในทางที่ไม่ดี คือ อาจจะมีมองไปว่าการเมืองการปกครองเป็นเรื่องสกปรก โหดร้ายทารุณ เช่น ฆ่า มุ่งหาผลประโยชน์ส่วนตัว เป็นเรื่องของคนมีเงิน มีการศึกษา และคนที่ใฝ่หาความเป็นใหญ่ แต่สภาพที่เป็นจริงแล้วการเมืองการปกครองเป็นเรื่องของคนทุกคนในสังคมจะต้องเรียนรู้ทำความเข้าใจ ไม่เป็นเรื่องที่น่ากลัวหรือเลวร้ายอย่างที่ว่า ถ้ามีความเข้าใจที่ดีและนำมาใช้ให้ถูกต้องตามกระบวนการ เพราะวิชาการเมืองการปกครองนั้น เป็นศาสตร์และเป็นศิลป์ที่ผู้ปกครองประเทศจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนในประเทศ เพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยรวมทั้งความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ดังนั้น เพื่อให้ผู้ศึกษาได้รู้ความหมายอันลึกซึ้งของรัฐศาสตร์ จึงขอแนะนำคำนิยามของนักปราชญ์ทางรัฐศาสตร์ทั้งหลายมากล่าวดังต่อไปนี้

นักปราชญ์ทางการเมืองศิษย์ของท่าน Socrates ท่านได้เขียนหนังสือไว้หลายเล่ม แต่เล่มที่สำคัญที่สุด คือ อุดมรัฐ (The Republic) ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการเมืองไว้ว่า “การเมืองคือการอำนวยความสะดวกแก่คนทั้งปวง” (Plato, 1984) ส่วนนักวิชาการอีกท่านได้อธิบายเรื่องการเมือง ในหนังสือ Politics ของท่านไว้ว่า การเมืองย่อมเกี่ยวพันกับอำนาจ อำนาจทางการเมืองจะต้องแตกต่างจากอำนาจอื่น องค์การทางการเมืองจะต้องมีอำนาจปกครองเป็นอธิปัตย์ หน่วยการบริหาร (รัฐบาล) แห่งองค์การทางการเมืองจะต้องเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในกิจกรรมต่าง ๆ ทุกกรณี ดังนั้นคุณลักษณะของการเมืองจึงก่อปรด้วยปัจจัยเด่นชัดอย่างน้อยสองประการคือ อำนาจ (Authority) และการปกครอง (Aristotle, 1943) รัฐศาสตร์เป็นเรื่องของการรวบรวมเอาผลประโยชน์หรืออุดมการณ์ที่แตกต่างกัน มารวมไว้เป็นกลุ่มเดียวกัน เพื่อความผาสุกของคนในทุกกลุ่ม (Crick, B.D, 1964) การเมืองเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการใช้อิทธิพล และศึกษากลุ่มคนที่มีอิทธิพลในสังคม (Lasswell, 1960) รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการเลือกสรรสิ่งที่ดีให้คนในสังคมได้อยู่กิน ใช้อย่างมีคุณภาพ (Easton, 1953) และนักวิชาการท่านหนึ่งได้กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง มนุษย์จะหลีกเลี่ยงการเมืองไม่ได้ จึงจำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนในชุมชน และยังมีนักวิชาการอีกท่านได้กล่าวว่าการเมืองเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถที่จะบรรลุผลประโยชน์ส่วนตัวร่วมกับผลประโยชน์ส่วนรวมได้ โดยยึดถือหลักคำนวณความผาสุก (Bentham, J., 1943)

จากความหมายและคำจำกัดความของรัฐศาสตร์หรือการเมืองการปกครองที่นักปราชญ์ทั้งหลายได้ให้ไว้นั้น จะเห็นได้ว่า การเมืองการปกครองมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ การสร้างสรรค์สังคมมนุษย์ให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข แต่ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานในแต่ละสังคม เช่น ประชากร สภาพภูมิศาสตร์ ดินฟ้าอากาศ และทรัพยากร เป็นต้น มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมของตน ถ้ากลุ่มชนใดหรือรัฐใดมีความสามารถนำทฤษฎีการปฏิบัติในรัฐศาสตร์มาทำให้กลุ่มชนในรัฐเกิดความพอใจ มีความสงบสุข ถือว่ารัฐนั้นได้บรรลุเป้าหมายถึงอย่างไรก็ตาม ถ้าจะกล่าวโดยสรุปในเนื้อหาของสาระที่สำคัญของความหมายของรัฐศาสตร์หรือการเมืองการปกครองนั้นจะได้ดังนี้

1. การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจการปกครอง
2. การเมืองเป็นเรื่องของการจัดสรรผลประโยชน์
3. การเมืองการปกครองเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับรัฐ
4. การเมืองการปกครองเป็นเรื่องของการต่อสู้เกี่ยวกับอำนาจ และผลประโยชน์
5. การเมืองการปกครองเป็นเรื่องของผู้ปกครองและผู้ใต้การปกครอง

ความหมายและความสำคัญของการเมือง

ในข้อความที่กล่าวถึงคำจำกัดความ และความหมายของรรัฐศาสตร์นั้น มีคำอีกคำหนึ่งในรัฐศาสตร์กล่าวถึงคือ คำว่า การเมือง ที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Politics สำหรับความหมายของคำว่า การเมือง นั้น ได้มีนักปราชญ์และนักรัฐศาสตร์หลายท่าน ให้คำนิยาม ไว้แตกต่างกันออกไปตามทัศนของแต่ละท่าน ซึ่งในที่นี้จะขอรวบรวมไว้พอเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ.2525 อธิบายว่า "การเมือง คืองานที่เกี่ยวกับรัฐหรือแผ่นดิน เช่น วิชาการเมือง ได้แก่ วิชาที่ว่าด้วยรัฐการจัดส่วนแห่งรัฐ และการดำเนินการแห่งรัฐ" (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) การเมือง คือ ศิลปศาสตร์การปกครอง ซึ่งมุ่งให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐกับบุคคลในรัฐ ระหว่างรัฐกับหัวเมืองต่าง ๆ และระหว่างรัฐกับรัฐ การเมืองจึงเป็นทั้งกิจการภายในประเทศและการต่างประเทศ การเมืองเป็นฝ่ายกำหนดนโยบาย และการปกครองเป็นฝ่ายดำเนินการตามนโยบายนั้น (สังข์ พันธ์ไทย, 2513) การเมืองย่อมเกี่ยวข้องกับอำนาจ และอำนาจทางการเมืองจะต้องแตกต่างจากอำนาจอื่น องค์การทางการเมือง จะต้องมียอำนาจปกครองเป็นอธิปไตยคุณลักษณะทางการเมืองประกอบด้วยปัจจัยที่เด่นชัด 2 ประการ คือ อำนาจ (Authority) และการปกครอง (Ruling) (จรัญ สุภาพ, 2014)

ในทัศนะของนักรัฐศาสตร์ฝ่ายพฤติกรรมการเมือง (Political Behaviorist) มีความเห็นว่า การเมือง คือการต่อสู้เพื่อแสวงหาอำนาจ (Struggle for Power) หรือเพื่อที่จะมีอำนาจเหนือผู้อื่น การเมืองโดยนัยนี้มีความหมายสองประการคือ

1. การเมืองเป็นการต่อสู้เพื่อแสวงหาอำนาจ อำนาจในที่นี้หมายถึงการที่บุคคลหนึ่งหรือหลายคนมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของบุคคลอื่น
2. การเมืองเป็นการต่อสู้ในอันที่จะปกครองซึ่งกันและกัน และการต่อสู้กันจะมีกฎเกณฑ์หรือไม่ก็ได้ แต่ก็มิใช่เป้าหมายที่จะดูแลจัดการให้สังคมมนุษย์ดำรงอยู่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

นักวิชาการท่านหนึ่งมองการเมืองว่าเป็นเรื่องของอิทธิพลและผู้ทรงอิทธิพล โดยเน้นในเรื่องของใคร ได้อะไร ได้เมื่อไร และอย่างไร และผู้ทรงอิทธิพลตามความเห็นของท่าน คือผู้ที่สามารถได้รับหรือกอบโกยสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ ในสังคมอันได้แก่ อำนาจ ความเคารพนับถือ ความนิยมชมชอบ ความยุติธรรม ความอยู่ดีกินดี ความมั่นคง ชำนาญ และความรอบรู้ได้มากที่สุด “การเมืองเป็นศาสตร์และศิลป์ของการปกครอง และเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการงานสาธารณะ” (Lasswell, 1951) ขณะที่นักวิชาการอีกท่านกล่าวว่า การเมืองเป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่อการมีอำนาจ (Hans J. Morgenthau, 1948) ยังมีอีกท่านที่ให้คำจำกัดความของศัพท์ การเมืองว่า “การเมืองเป็นกิจกรรมที่มีจุดสนใจอยู่ที่การแสวงหาผลประโยชน์ด้วยการแข่งขันกันในระดับบุคคล, กลุ่มคนต่อกลุ่มคน และสังคมต่อสังคม” (Wolin, S. J. & Wolin, 1993) การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ (Power) อำนาจหน้าที่ (Authority) หรือความขัดแย้ง (Conflict) (Easton, 1970) การเมืองเป็นกระบวนการทางสังคม ในรูปของกิจกรรมที่มีทั้งการแข่งขันและการร่วมมือ ในการใช้อำนาจ

สรุปได้ว่า การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับพันกับอำนาจและการปกครอง ไม่ว่าสถานการณ์ใดหรือสถาบันใด หากมีการต่อสู้แข่งขันกัน เพื่อแสวงหาอำนาจที่เหนือกว่ากันแล้ว ก็เป็นการเมืองทั้งสิ้น นอกจากนี้ การเมืองยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง การดูแล จัดการให้มนุษย์อยู่กันอย่างเป็นธรรมและเป็นระเบียบ การเมืองจึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ และเป็นสิ่งที่ดำรง เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการปกครอง ซึ่งสามารถศึกษาและเรียนรู้ได้เช่นเดียวกับศิลปะและศาสตร์สาขาอื่นที่มีอยู่ในโลก

วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture)

พฤติกรรมการเมืองของระบบการเมืองเกิดขึ้นเนื่องจากวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการเมืองอันเป็นรากฐานของสังคมเหล่านั้น และวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) หรือวัฒนธรรมของชาติ (National Culture) ฉะนั้นก่อนที่จะศึกษาทำความเข้าใจวัฒนธรรมทางการเมืองควรที่จะได้ศึกษาถึงวัฒนธรรมทางสังคมเสียก่อน ซึ่งมีนักปราชญ์หลายท่านได้อธิบายไว้ดังนี้

ความมีวัฒนธรรม (Culture) ของมนุษย์เป็นลักษณะหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์และคำว่าวัฒนธรรมก็มักจะเข้าใจกันผิด ๆ ว่าเป็นสิ่งที่ตั้งตามที่เป็นแบบแผนในสังคม ซึ่งที่จริงแล้วทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (Anthropology) “วัฒนธรรม” นั้นหมายถึง “วิถีชีวิต” (Way of Life) ของกลุ่มคน ซึ่งแบบแผนรวมทั้งหมด (Configuration) ของชีวิตนั้นมักจะเป็นแบบแผนคล้าย ๆ กัน และแบบแผนชีวิตเหล่านี้ เป็นแบบแผนที่มีการเรียนรู้และมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยอาศัยภาษาหรือการเลียนแบบ

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวม ที่ถ่ายทอดกันได้ เลียนแบบกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรมคือสิ่งอันเป็นผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบทอดเป็นประเพณีกันมา (กรมศิลปากร, 2552) วัฒนธรรม คือ ความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติและกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ และระเบียบประเพณี เป็นต้น (อานนท์ อาภาภิรม, 2528) วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ที่ได้สร้างระเบียบกฎเกณฑ์ วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบ ตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและวิธีใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

จากคำอธิบายความหมายของวัฒนธรรมของนักปราชญ์ทั้งหลายดังกล่าวมานั้น ทำให้ทราบถึงลักษณะของวัฒนธรรมทางสังคมได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นแบบฉบับการดำรงชีวิตหรือวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม
2. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม ที่มีผลมาจากการเรียนรู้และการถ่ายทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง
3. วัฒนธรรมเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการถ่ายทอดและการเรียนรู้ มิใช่พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากสัญชาตญาณ

4. วัฒนธรรมเป็นระเบียบแบบแผนของการปฏิบัติอันเกิดจากทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อ

5. วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงออกถึงความแตกต่างแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมหนึ่งกับอีกสังคมหนึ่ง

ส่วนวัฒนธรรมทางการเมือง จากที่กล่าวมาคือส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคมนั้นหมายความว่า วัฒนธรรมทางสังคมมีอิทธิพลก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้น ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองเกิดขึ้นจากทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อในทางการเมืองการปกครองที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้และการถ่ายทอดมาจากคนรุ่นหนึ่ง สู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งความหมายและคำอธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองนั้น มีนักปราชญ์หลายท่านได้อธิบายไว้หลากหลายดังนี้

วัฒนธรรมทางการเมืองคือ แบบแผน (pattern) ของทัศนคติแต่ละบุคคลต่อการเมืองท่ามกลางสมาชิกอื่นของระบบการเมือง แบบแผนทัศนคติทางการเมืองของแต่ละบุคคลนี้เป็นความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจซึ่งเป็นตัวสร้างทัศนทางการเมือง หรือการแสดงออกที่เป็นบทบาททางการเมือง ความรู้สึกนึกคิดนี้มีส่วนประกอบหลายอย่างรวมทั้ง (Gabriel, 1980) Cognitive Orientation ซึ่งหมายถึงความรู้และความเชื่อที่มีต่อเรื่องของการเมืองหรือวัตถุทางการเมือง (Political Object) Affective Orientation หมายถึง ความรู้สึกผูกพันหรือไม่ยอมรับ หรือสิ่งที่เป็นความรู้สึกต่าง ๆ ที่มีต่อการเมือง และ Evaluative Orientation หรือความคิด (Opinions) ตลอดจนความพินิจพิจารณา (Judgments) ที่มีต่อการเมือง ซึ่งโดยทั่วไปมักจะเอาความคิดเหล่านั้น ซึ่งเป็นค่านิยม (Value) เข้าไปพัวพันเปรียบเทียบกับการเมืองและเหตุการณ์ทางการเมือง (Political Events) ต่าง ๆ นั้น นักวิชาการอีกท่านอธิบายว่าวัฒนธรรมทางการเมือง คือ ทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้สึก เกี่ยวกับกระบวนการทางการเมือง สิ่งดังกล่าวนี้เป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในระบบการเมืองโดยครอบคลุมอุดมการณ์ทางการเมือง และมีปทัสฐานในการปฏิบัติของบุคคลในระบบการเมืองนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นรูปแบบรวมของมิติทางการเมืองทางจิตวิทยาและด้านความรู้สึกนึกคิดทางการเมือง (Pye, Lucian W, 1966) ขณะที่อีกท่านอธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นรูปแบบของทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อบุคคลที่มีต่อกิจกรรมทางการเมือง ระบบการเมือง และต่อบทบาทของตนเองและต่อการเมือง (Samuel, 1973) วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นทัศนคติและการอบรมกล่อมเกลาที่แต่ละคนได้รับจากระบบการเมืองนั้น ซึ่งประกอบด้วยความรู้สึก นิยมและไม่นิยมระบบการเมือง และการประเมินต่อเหตุการณ์ทางการเมือง (Yinger, Milton, 1962)

จากคำอธิบายความหมายของบรรดานักปราชญ์ทั้งหลายของคำว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง” ข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมือง คือ ทศนคติ ค่านิยม ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนปทัสสถานในการประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองการปกครองสถาบันการเมืองที่มีต่อระบบการเมืองการปกครองสถาบันการเมือง บทบาททางการเมืองและกิจกรรมต่างๆ ทางการเมืองที่ได้รับการเรียนรู้ ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งมายังคนอีกรุ่นหนึ่ง ฉะนั้นเมื่อต้องการจะทราบหรือเข้าใจวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมใด หรือประเทศหนึ่งประเทศใด จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของคนในประเทศนั้น ศึกษาทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ความเข้าใจ สิ่งแวดล้อมของบุคคลที่มีต่อเพื่อนมนุษย์และเพื่อนร่วมชาติ ตลอดจนความสำนึกในความเป็นชาติว่า แต่ละกลุ่มแต่ละคนนั้นมี ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และปทัสสถานในการดำเนินชีวิตต่อทิศทางการเมืองอย่างไรอย่างใดก็ตามไม่ว่าวัฒนธรรมทางสังคม หรือวัฒนธรรมทางการเมือง ย่อมสามารถที่จะเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือปลูกฝังให้เกิดขึ้นใหม่ได้ แต่อาจจะใช้เวลานานพอสมควร เพราะยิ่งวัฒนธรรมทางการเมืองนั้น มิได้เกิดขึ้นจากข้อบังคับเบื้องต้น คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญระเบียบข้อบังคับทางสังคมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ อีกมาก เช่น อาศัยขนบธรรมเนียมประเพณี เหตุผล คุณค่าของวัฒนธรรมใหม่ที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ประชาชน และกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เป็นต้น

วัฒนธรรมทางการเมืองมีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับโครงสร้างทางสังคมซึ่งมีส่วนก่อรูปทศนคติทางการเมืองของแต่ละบุคคลด้วย ซึ่งเริ่มจากกระบวนการให้การเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) ในครอบครัว กระบวนการให้การเรียนรู้ทางสังคม อาจแบ่งออกได้เป็น 4 ชั้น คือ (กมล สมวิเชียร, 2517)

1. ชั้นกระบวนการให้การเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) เป็นขั้นมูลฐานเป็นช่วงตอนที่ทารกได้รับการฝึกฝนให้เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งเป็นตอนที่เด็กจะเรียนรู้ทศนคติ ค่านิยม ความชำนาญ ความสัมพันธ์แห่งบทบาทต่าง ๆ ของบุคคล ความรู้ทั่วไปและสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นซึ่งคนในสังคมนั้นจะต้องเรียนรู้ฝึกฝนอบรมอันจะนำไปสู่ขั้นตอนที่สอง

2. ขั้นตอนนี้เป็นขั้นที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพของบุคคลที่ได้จากประสบการณ์ต่าง ๆ เพราะประสบการณ์ที่บุคคลได้รับแต่ละคนนั้นจะมีอิทธิพลต่อจิตใจสำนึกซึ่งเป็นสิ่งกำหนดบุคลิกภาพขั้นมูลฐานของบุคคลนั้น ในช่วงนี้บุคคลจะมีความสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่เรียกว่า Identity พร้อมสมบูรณ์ด้วยอวัยวะทางจิตวิทยาอื่น ๆ เช่น การระบายออกซึ่งอารมณ์ความรู้ซึ่งฝังอยู่ในใจและความเข้าใจต่าง ๆ

3. ขั้นของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง (Political Socialization) เป็นขั้นที่บุคคลได้รับการเรียนรู้ทางการเมือง อันเป็นช่วงที่บุคคลเริ่มมีความรู้สึกถึงโลกของการเมืองรอบ ๆ ตัวเขาและมีความรู้ความเข้าใจถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางการเมือง

4. ขั้นของการเลือกสรรจากการเมือง (Political Recruitment) เป็นขั้นที่บุคคลผ่านจากการเป็นสมาชิกทางการเมืองที่ไม่มีกิจกรรมมาเป็นผู้มีบทบาทเข้าร่วมกับทางการเมือง เป็นขั้นตอนที่บุคคลจะมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองลึกซึ้งขึ้น และจะมีทัศนคติทางการเมืองหรือที่เรียกว่า “บุคลิกภาพทางการเมือง” ชัดเจนหรือถาวรกว่าเดิม คน ๆ นั้นอาจจะเป็นนักการเมือง สมาชิกพรรคการเมือง ผู้บริหารพรรคการเมือง หรือมีตำแหน่งอื่นในทางการเมือง

กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมทั้ง 4 ขั้นตอนนี้นับว่ามีความสำคัญต่อการกำหนดบุคคลว่าจะนำไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบใด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางการเมือง นโยบายทางการเมืองของแต่ละประเทศ คือ อาจนำไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการหรือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมในครอบครัวถือว่าเป็นบทบาทที่มีความสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง คือ ถ้าระบบครอบครัวมีลักษณะเผด็จการสมาชิกครอบครัวก็มักจะเป็นเผด็จการไปด้วย หรือถ้าระบบครอบครัวมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย สมาชิกครอบครัวอาจจะมีบุคลิกภาพเป็นประชาธิปไตยไปด้วย นอกจากนั้นสถาบันการศึกษา สมาคมกลุ่มเพื่อนและสถานที่ทำงานก็ยังเป็นแหล่งของการเรียนรู้และการปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองอีกด้วย

จากเหตุและปัจจัยดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า ปัจจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองก็มีความสำคัญมิใช่น้อยในการที่จะพัฒนาประเทศไทยให้เป็นประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ทัดเทียมกับอารยประเทศ ฉะนั้นต้องเร่งปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแก่คนในชาติให้จงได้

อุดมการณ์ทางการเมือง (Political Ideology)

ความหมายของอุดมการณ์ทางการเมือง ควรจะได้ศึกษาทำความเข้าใจถึงความหมายของคำว่า “อุดมการณ์” เสียก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานการศึกษาอุดมการณ์ทางการเมือง คำว่า “อุดมการณ์” หมายถึง ระบบระเบียบ แนวความคิดที่คนยึดถือเป็นแบบฉบับในการดำเนินชีวิต กล่าวคืออุดมการณ์ คือ แนวความคิดที่ได้หล่อหลอมกล่อมเกล่าอย่างมีระเบียบ จึงมิใช่ความคิดที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน ฉะนั้นอุดมการณ์ย่อมหมายถึง ค่านิยม ทัศนคติ ความดีงามหรือสิ่งอันควรปฏิบัติ แต่อุดมการณ์ที่ว่านี้ บุคคลแต่ละคนย่อมจะมีความแตกต่างกันไปอุดมการณ์เป็นลักษณะ

อย่างหนึ่งของบุคคลที่มีความเชื่อกันว่า ผู้ที่มีอุดมการณ์ย่อมจะปฏิบัติกิจการใด ๆ ได้บรรลุเป้าหมายได้มากกว่าผู้กระทำการใด ๆ โดยปราศจากอุดมการณ์

ความหมายของอุดมการณ์ในทางวิชาการถือว่าอุดมการณ์เป็นทฤษฎีแห่งความคิดที่จะแยกต่างหากจากความรู้สึก แต่อุดมการณ์จะเริ่มต้นจากรู้สึก (Sensation) แล้วเก็บไปนึก (Reflection) จนเกิดเป็นอุดมการณ์ขึ้น กระบวนการที่ก่อให้เกิดอุดมการณ์จะใช้กระบวนการหล่อหลอม (Moulding) จนมีความคิดอย่างถาวรและฝังแน่นอยู่ในจิตใจอิทธิพลแวดล้อมทางสังคมนั้นว่ามีความสำคัญต่อกระบวนการนี้มาก และยังมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ของบุคคลในสังคมอีกด้วยสำหรับความหมายของอุดมการณ์ทางการเมืองตามที่ศาสตราจารย์สมพงศ์ เกษมสิน และศาสตราจารย์จรูญ สุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า ความหมายของอุดมการณ์ทางการเมืองนั้นสามารถแยกแยะออกได้เป็นหลายประการ เช่น

1. ถือว่า อุดมการณ์ทางการเมืองเป็นความคิด ความเชื่อ ที่มีแบบแผนเกี่ยวกับหลักการและคุณค่าทางการเมือง ดังนั้น อุดมการณ์จึงมิได้เป็นความคิดที่เลื่อนลอยปราศจากหลักเกณฑ์ ตรงกันข้ามเป็นความคิด ความเชื่อที่มีแนวทางแน่นอน มีเหตุมีผล มีจุดหมายปลายทาง และมีวัตถุประสงค์ที่มนุษย์พยายามจะดำเนินการให้สัมฤทธิ์ผล

2. ความคิดความเชื่อนี้เกี่ยวข้องกับทางการเมืองการปกครองหรือวิถีชีวิตทางการเมือง ซึ่งจะกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในด้านการเมืองการปกครองให้ถูกต้องสมบูรณ์

3. ความคิดความเชื่อดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น มีผลทำให้เกิดความเชื่อฟังปฏิบัติตาม ซึ่งหมายถึง การยอมรับว่าสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในอุดมการณ์ได้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว หรือมีผลดีพอสมควรที่จะนำไปประยุกต์ใช้ให้บังเกิดผล

4. ความคิดความเชื่อนี้กลายเป็นแหล่งที่ทำให้เกิดการเห็นพ้องต้องกันภายในรัฐ หมายความว่า อุดมการณ์มีอิทธิพลผลักดันให้มนุษย์ เห็นพ้องต้องกันในหลักการความมุ่งหมาย กระบวนการ รวมทั้งผลของอุดมการณ์นั้นเมื่อนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังในสังคม

5. ความคิดความเชื่อนี้จะทำให้เกิดกลไกในการควบคุมขึ้น หมายความว่า เมื่อนำอุดมการณ์มาประยุกต์ใช้กับสภาพที่แท้จริงของสังคมก็ต้องกำหนดกลไกในการควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้อุดมการณ์ดำรงอยู่ได้ และอีกอย่างหนึ่งเพื่อว่ามนุษย์จะได้ประโยชน์อย่างเต็มที่จากการใช้อุดมการณ์นั้น เช่น อุดมการณ์ของลัทธิการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งเชื่อว่าจุดหมายปลายทางคือ การทำลายชนชั้น เพราะชนชั้นก่อให้เกิดปัจจัยในการกดขี่ขูดรีดในสังคม เพื่อให้เป็นไปตามอุดมการณ์ดังกล่าวจึงมีกลไกควบคุมขึ้น คือ พรรคคอมมิวนิสต์ ส่วนระบอบประชาธิปไตยมี

อุดมการณ์ไปในทางเคารพสิทธิเสรีภาพผลประโยชน์ เหตุผลสติปัญญา และศรัทธาในความสามารถมนุษย์จึงทำให้เกิดกระบวนการควบคุมขึ้น เพื่อให้มีพฤติกรรมทางการเมืองไปตามอุดมการณ์ของประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้งโดยเสรีและการแสดงมติมหาชน เป็นต้น

จากความหมายของอุดมการณ์ทางการเมืองดังกล่าวนี้ จะเห็นว่าในสังคมทางการเมืองปัจจุบันนี้ อุดมการณ์มีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะมีผลผลักดันให้คนในชาติได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความคิดเชื่อมั่นในสิ่งเดียวกัน เมื่อคนในรัฐมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้วย่อมเป็นแรงผลักดันให้ประชาชนสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันได้ เพราะอุดมการณ์เป็นแรงจูงใจให้มนุษย์มีแนวพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1. อุดมการณ์ เป็นแรงจูงใจที่เป็นเสมือนพลังผลักดันที่ทำให้เกิดการกระทำนานาประการในสังคม

2. อุดมการณ์ เป็นแรงจูงใจให้มนุษย์เกิดการเชื่อฟัง และในที่สุดก็จะนำไปสู่หน้าที่ความรับผิดชอบ

3. อุดมการณ์ เป็นลักษณะของความเชื่อถือนั่นที่มีความแน่นอนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งมีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติ และพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปในแนวใดแนวหนึ่งได้

อุดมการณ์ทางการเมือง (Political Ideology) เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอันดับหนึ่งในการพัฒนาทางการเมืองของประเทศ เพราะว่าอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นเสมือนจุดหมายปลายทางแห่งการเมืองการปกครองของประเทศนั้น ๆ อุดมการณ์ทางการเมืองจะเป็นแรงจูงใจและเป็นหลักเกณฑ์ในการดำเนินการทางการเมือง ประชาชนในประเทศถ้าเข้าใจในอุดมการณ์ทางการเมืองแล้วย่อมจะยึดถืออุดมการณ์นั้นเป็นหลักในการกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองและการปฏิบัติต่าง ๆ อันมีลักษณะทางการเมืองให้เกิดขึ้นสอดคล้องกับลัทธิทางการเมืองได้

อุดมการณ์ทางการเมืองมีส่วนสัมพันธ์ใกล้ชิดกับปรัชญาทางการเมือง (Political Philosophy) ทฤษฎีการเมือง (Political Theory) และลัทธิทางการเมือง (Political Doctrine) ถ้าไม่ศึกษาให้ดีแล้วอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องเดียวกัน เพราะทั้งหมดนั้นเป็นเรื่องของความคิดทางการเมือง (Political Thought) เหมือนกัน ต่างกันแต่เพียงแยกประเภทแห่งความคิดทางการเมืองให้ชัดเจนเท่านั้น อันที่จริงแนวความคิดทางการเมืองมีอยู่ในกรอบใหญ่อันเดียวกันมีความสัมพันธ์กับแทบจะแยกไม่ออก ฉะนั้นในตำราของนักปราชญ์หลายท่านมักจะกล่าวไว้รวม ๆ กัน

อุดมการณ์ทางศาสนา อุดมการณ์ทางศีลธรรม เป็นอุดมการณ์มีมาแล้วในอดีตและยังมีอยู่ในปัจจุบัน แต่ในปัจจุบันนี้มีความเจริญก้าวหน้าในด้านวิทยาการเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้

เจริญก้าวหน้าจนทำให้เกิดสังคมอุตสาหกรรม สิ่งดังกล่าวนี้มิได้นำความเจริญมาสู่สังคมเพียงอย่างเดียวแต่กลับนำเอาปัญหานานับการเข้ามาด้วย และด้วยอิทธิพลอันนั้นจึงทำให้เกิดอุดมการณ์ใหม่เพิ่มมาอีกจากสองอุดมการณ์ที่มีอยู่เดิม

อุดมการณ์ใหม่คืออุดมการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาจากอิทธิพลสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ความจำเป็นในความอยู่รอด และเพื่อจะดำรงชีวิตอย่างมีหลักประกันในสังคมแบบใหม่ ทำให้มนุษย์พัฒนาอุดมการณ์ที่สอดคล้องกับสภาพของสังคมปัจจุบันขึ้น เช่น อุดมการณ์ที่ได้มาจากลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมปฏิวัติ เสรีนิยม สังคมนิยม ประชาธิปไตย เป็นต้น อุดมการณ์เหล่านี้ได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมปัจจุบัน แต่ในขณะเดียวกันอุดมการณ์นี้ก็มีผลบังคับควบคุมกลไกทางการเมืองการปกครอง

หลักพุทธธรรมเพื่อการตัดสินใจสนับสนุนการเมือง

หลักอริยปทัช 3 ประการ การปกครองตามหลักอริยปทัช 3 บุคคลควรมีธรรมเป็นเครื่องกำกับอำนาจ ดังพระพุทธดำรัสว่าขึ้นชื่อว่า ความลับไม่มีในโลก สำหรับผู้ทำบาปกรรม ดูก่อนบุรุษจริงหรือเท็จ ตัวของท่านเองย่อมจะรู้ได้ แนะนำผู้เจริญ ท่านสามารถที่จะทำความดีได้หนอ แต่ท่านดูหมิ่นตนเองเสีย อนึ่งท่านได้ปกปิดความชั่ว ซึ่งมีอยู่ในตนท่านนั้น ซึ่งเป็นคนพาล ประพฤติตึงๆ หย่อนๆ อันเหลวลา และพระตถาคตย่อมเห็นได้ เพราะฉะนั้น คนที่มีตนเป็นใหญ่ ควรมีสติเที่ยวไป คนที่มีโลกเป็นใหญ่ควรมีปัญญาและเพ่งพินิจและคนที่มีธรรมเป็นใหญ่ ควรเป็นผู้ประพฤติโดยสมควรแก่ธรรม (อง.ติก.(ไทย) 20/479/186)

ในหลักอริยปทัช 3 พระพุทธเจ้าทรงยกย่อง ธรรมาธิปไตยว่าประเสริฐที่สุด โลกาธิปไตยก็ยิ่งดึกว่าอัตตาธิปไตย ถึงอย่างไรก็ตาม พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ตำหนิระบบเผด็จการที่ใช้อัตตาธิปไตย ถ้าหากเผด็จการนั้นยึดมั่นในธรรมในความถูกต้อง เป็นธรรม ชอบธรรม มีความรักความเมตตา ความปรารถนาดีต่อผู้อยู่ใต้ปกครองต่อประชาชนเหมือนพ่อปกครองลูก (Paternalism) และมีได้ยกย่องว่าระบอบประชาธิปไตยหรือโลกาธิปไตยนั้นประเสริฐที่สุด แม้นักปรัชญาเมธีทางการเมืองการปกครองยุคปัจจุบันก็เห็นด้วยกับพระพุทธเจ้าโดยกล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เลวน้อยที่สุด (วิรัช ภิระพันธุ์เมธี, 2546) ประชาธิปไตยจึงถือว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมที่สุดในโลก ปัจจุบัน ประชาธิปไตยจะมีเนื้อหาที่สมบูรณ์ได้ต้องครอบคลุมถึงเรื่องเสรีภาพ สิทธิความเสมอภาค ความยุติธรรม เนื้อหาเหล่านี้มีปรากฏชัดเจนในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตามประชาธิปไตยที่อาศัยเสียงข้างมากเพียงอย่างเดียว บางครั้งอาจนำไปสู่ความล้มเหลวถ้าดำเนินการ

อย่างไรมโนธรรมสำนึก และอาจจะกลายเป็นเครื่องมือของกลุ่มที่มีอำนาจหรือนำไปสู่รูปแบบเผด็จการทางรัฐสภา ตามหลักพระพุทธศาสนา ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ก็คือ ต้องมีหลักธรรมาธิปไตยเป็นฐาน หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือประชาธิปไตย ที่เป็นธรรมาธิปไตยนั่นเอง (พระมหาณรงค์ กนต์สีโล (อุนคำ), 2548)

หลักธรรมาธิปไตย จึงมีใช้หลักที่จะนำไปใช้ในการบริหารปกครององค์กรสงฆ์ได้เพียงอย่างเดียว แต่สามารถนำไปใช้ได้กับการทำงานทุกองค์กร เช่น องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรการศึกษา หรือองค์กรภาคประชาสังคม หลักธรรมาธิปไตย แบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก เป็นแง่ของการประพฤติปฏิบัติธรรม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอาธิปไตยสูตรว่า “ภิกษุ นั้นย่อมเห็นประจักษ์ว่า ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้ว จักไม่เลอะเลือน ภายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่ เรื่อยกรรมเท่านั้นให้เป็นใหญ่ละอกุศลบำเพ็ญกุศลละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ นี่เรียกว่า ธรรมาธิปไตย” (อง. ติก. (ไทย) 20/40/203)

รูปแบบที่สอง คือ การปกครองที่ยึดถือธรรม หรือความถูกต้องเป็นใหญ่ การตัดสินใจทุกอย่างขึ้นอยู่กับความถูกต้องเท่านั้น ไม่ได้อิงอาศัยอำมีสสิน้าง หรือเกียรติยศ รวมถึงพรรคพวกญาติพี่น้องแต่อย่างใดไม่ (พระมหากฤตวิทย์อริฎฐาโน (สนธิสุข), 2548)

อธิปไตยในทางศาสนาพุทธ มีอยู่ 3 ประการ

1. อัตตาธิปไตย การปรารถนาเป็นใหญ่
2. โลกาธิปไตย ปรารถนาโลกเป็นใหญ่
3. ธรรมาธิปไตย ปรารถนาธรรมเป็นใหญ่

ลักษณะของอัตตาธิปไตย ถ้าเป็นตัวบุคคลก็เป็นบุคคลที่เชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป โดยไม่ยอมฟังความคิดเห็นของคนอื่น เอาแต่ใจตัวเองเป็นเรื่องสำคัญ สิ่งใดที่เราได้ทำตามใจตัวเอง เรามีความสุขใจเพราะการกระทำของเรา แต่สิ่งนั้นอาจกระทบกระเทือนถึงประโยชน์และชีวิตของผู้อื่น คนที่เป็นอัตตาธิปไตยไม่ได้คำนึงถึงข้อนี้ตนคิดว่าจะทำอะไรก็ทำลงไป ไม่ได้พิจารณาว่ามันจะกระทบกระเทือนคนอื่นไหม จะทำให้คนอื่นเดือดร้อนไหมจะทำให้เราเดือดร้อนไหม ถ้าจะว่าโดยกฎหมายปกครองบ้านเมืองคนพวกนี้เป็นหัวเผด็จการอันนี้คือลักษณะของอัตตาธิปไตย

ลักษณะของคนที่เป็นโลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ อะไรที่ชาวโลกเขานิยมชมชอบ แม้จะเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรมก็ตาม ก็ทำไปตามความคิดเห็นของโลก หรือความคิดเห็นของชาวบ้าน ซึ่งบางทีก็ทำให้ตัวเองต้องกลายเป็นคนอ่อนแอ หรือในบางครั้งเราอาจจะเห็นว่า เมื่อมติ

ของคนส่วนมากมีความคิดเห็นอย่างนี้ แม้ว่าสิ่งนั้นมันอาจเป็นการทำลายผลประโยชน์ของคนอื่น หรือเป็นการลบหลู่เกียรติและชื่อเสียงของคนใดคนหนึ่งก็ตาม เรารวมหัวกันทำ ทำแบบชาวโลกที่เขานิยมชมชอบกัน อันนี้เป็นลักษณะของบุคคลที่ไม่เป็นตัวของตัวเองหนักๆ เข้ากลายเป็นคนอ่อนแอ

ส่วนคนที่เป็นครรมาธิปไตย อาศัยธรรมเป็นใหญ่ ธรรมที่ทำให้คนเป็นนครรมาธิปไตย ก็คือ รัฐธรรมนูญ ในเมื่อสมาชิกรัฐสภาาร่วมใจกันตรากฎหมายอันใดออกมา เป็นกฎหมายปกครองบ้านเมือง เราเคารพต่อมติของเขาเหล่านั้น เพราะเขาปรึกษาหารือกันแล้วเห็นสมควรจะออกกฎหมายมาตานั้น ๆ ออกมาบังคับ เพื่อให้สังคมของเรามีความประพฤติปฏิบัติสม่ำเสมอ ซึ่งเราเรียกว่า รัฐธรรมนูญปกครองบ้านเมือง

หลักนครรมาธิปไตยของชาวบ้าน ก็คือ รัฐธรรมนูญ หลักนครรมาธิปไตยของศาสนา ก็คือ ศีล 5 ข้อนี้ พระพุทธเจ้าท่านสอนให้มนุษย์มีความรัก ความเมตตาปราณี เพราะขึ้นต้นท่านก็บอกว่าอย่าฆ่ากัน อย่าเบียดเบียนกัน อย่าข่มเหงกัน อย่ารังแกกัน อย่าอิจฉาตาร้อนกัน ผู้ใดมาเคารพศีล 5 เป็นหลักยึดในจิตใจของตน บุคคลผู้นั้นได้ชื่อว่าถือธรรมเป็นใหญ่ เมื่อถือธรรมเป็นใหญ่ เราก็จะมีแต่ความรัก ความเคารพความเมตตาปราณีศีล 5 เป็นมูลฐานให้เกิดการปกครองระบอบประชาธิปไตย หัวใจของประชาธิปไตยอยู่ที่การเคารพสิทธิมนุษยชน เมื่อใครมีศีล 5 ก็ได้ชื่อว่าเคารพทุกสิทธิสิทธิในการดำรงชีพอยู่โดยเสรี สิทธิในการครอบครองสมบัติโดยเสรี สิทธิในการใช้ผลประโยชน์ในคุ้มครองของตนโดยเสรี และสิทธิอื่น ๆ บรรดาในสังคม ถูกต้องตามกฎหมาย บ้านเมืองและศีลธรรม เราก็ได้ยึดเอาธรรมอันเป็นหัวใจของเสรีภาพ เสรีชน โดยมีเหตุผล มีกติกา เราจะทำอะไรทุกอย่างต้องมีกติกา ศีล 5 จึงเป็นธรรมะที่เป็นมูลฐานให้เกิดการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ถ้าหากเราพิจารณาเรื่องศีล 5 กับกฎหมายรัฐธรรมนูญปกครองบ้านเมืองให้ประยุกต์กันให้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เราจะได้ความเด่นชัดว่า ศีล 5 คือ กฎหมายปกครองบ้านเมืองที่เป็นธรรมอันสูงสุด ในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัท เราเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า เราก็ได้ปฏิญาณตนถึงพระองค์ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราต้องการให้บ้านเมืองของเราปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย นักปกครองบ้านเมือง ถ้าไม่มีศีล 5 ข้อ เป็นหลักแล้ว ไม่มีทางปกครองบ้านเมืองให้เป็นประชาธิปไตยได้ ประชาธิปไตยของนักการเมืองคือการรวมหัวกัน ฉันทไม่ชอบชี้หน้าผู้ว่าราชการจังหวัด ฉันทรวมหัวกันขับไล่ ร้องเรียนให้เจ้านายเบียดเบียนโยกย้าย ลักษณะอย่างนี้ไม่ใช่ประชาธิปไตย แต่เป็น เผด็จการหมู่ แต่ประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา กลั

พระพุทธศาสนาจะเสื่อม พระจึงศึกษาธรรมวินัย ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ จนมีคุณธรรมบ้างพอสมควร แล้วเอาคุณธรรมแจกจ่ายให้ประชาชน ได้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ แล้วก็ไม่เคยกังวลว่าใครจะทำบาปทำกรรมอะไร ไม่เคยกลัวใครจะตกนรก กลัวแต่ตัวเองจะตกนรก เพราะฉะนั้นจึงพยายามสร้างความดี สร้างความดีจนกระทั่งความดีมันเต็มพร้อมแล้ว มันจะล้นออกเหมือนน้ำเต็มตุ่ม

อริปไตย แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ ไม่ได้หมายความว่า เป็นใหญ่เหนือเทวดาอินทร์พรหมที่ไหน มันเป็นใหญ่ เป็นอิสระ เพราะตัวเองช่วยตัวเองได้ ยังแถมรัฐบาลได้เก็บภาษีรายได้จากผลประโยชน์ที่เราแสวงหามาด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้นเราก็เป็นใหญ่ คนทั้งหลายมารวมกลุ่มกันเข้า เรียกว่า ประชา เมื่อประชาชนนี้มีแต่ผู้เป็นใหญ่ จึงรวมความว่าเป็น ประชาธิปไตย อันนี้เป็นแผนการสร้างประชาธิปไตยให้มีในบ้านเมือง

บทสรุป

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการตัดสินใจสนับสนุนการเมือง หลักจริยธรรมในเชิงพุทธ หรือเรียกว่า พุทธจริยธรรม เป็นหลักการดำเนินชีวิตในพุทธจริยศาสตร์ ที่เป็นไปเพื่อความสงบเรียบร้อยของตนเองและสังคม และบรรลุเป้าหมายของชีวิตอันอยู่ในกรอบของความดีตามเกณฑ์ของพุทธจริยศาสตร์ สำหรับนักการเมือง ก็มีหลักจริยธรรมที่ควรนำมาประพฤติปฏิบัติ ในการตัดสินใจสนับสนุนพรรคการเมือง เพื่อแก้ปัญหาทางการเมืองในด้านต่าง ๆ เช่น อธิปไตย 3 อัตตาธิปไตย มีตนเป็นใหญ่ หมายถึง ตนเองต้องมีความเป็นใหญ่ในตนเอง มีสติมีความเพียรพยายามในการละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละธรรมที่เป็นโทษ บำเพ็ญธรรมที่เป็นประโยชน์ บริหารตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสทั้งหลาย โลกธิปไตย มีโลกเป็นใหญ่ หมายถึง โลกสันนิวาสนที่หมู่มนุษย์น้อยใหญ่อาศัยอยู่หรือบุคคลอื่นที่ไม่ใช่เรา ทำโลกหรือคนอื่นให้เป็นอธิปไตย ส่วนตัวเราเองละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละธรรมที่เป็นโทษ บำเพ็ญธรรมที่เป็นประโยชน์ บริหารตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสทั้งหลาย ธรรมาธิปไตย มีธรรมเป็นใหญ่ หมายถึง การให้ความเคารพในธรรม ถือธรรมเป็นใหญ่ในการบริหารตนเพื่อให้ความเพียรที่ถูกต้อง ในการละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละธรรมที่เป็นโทษ บำเพ็ญธรรมที่เป็นประโยชน์ บริหารตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสทั้งหลาย

เอกสารอ้างอิง

- กมล สมวิเชียร. (2517). *ประชาธิปไตยกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- กรมศิลปากร. (2552). *บรรณานุกรมงานนิพนธ์ของศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- จรรยา สุภาพ. (2014). *การเมือง*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พระมหากฤษฎี อธิภูฐาน (สนธิสุข). (2548). *ศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดประชาธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาท กับแนวความคิดประชาธิปไตยในสังคมปัจจุบัน*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหานรงค์ กนต์ลีโล (อุ้นคำ). (2548). *จุดเด่นของพระพุทธศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ทรีโอแอดเวอร์ไทซิงแอนด์ มีเดีย จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์.
- วิรัช ธีรพันธุ์เมธี. (2546). *พุทธปรัชญาการปกครอง*. กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- สังข์ พิธินัย. (2513). *ปทานุกรมศัพท์การเมือง อังกฤษ-ไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์.
- อาณนธ์ อาภาภิรม. (2528). *รัฐศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Aristotle. (1943). *On Man InUnivers*. edited with Translation by Louis Popes Loomis. New York: Walter J. Black.
- Crick. Bernard. (1964). *In Defence of politics*. Harmonsworth: Widdlesex Penguin Books.
- Easton. D. (1970). *A Framework for Political Analysis*. Englewood Cliffs.N.J.: Prentic-Hall. Inc.
- _____. (1953). *The political System*. New York: Kropf.
- Gabriel. A, G. Bingham Jr. Powell. (1980). *Comparative Politics Today: A World View*. Boston: Little. brown and Co.

- Hans J. Morgenthau. (1948). *Politics Among nations*. New York: Knopf. and subsequence editions.
- Bentham, J. (1943). *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. New York: Walter J. Black.
- Lasswell, H. D. (1951). *The Political Writing of Harold D. Lasswell*. (Glencoe. Illinois: The FreePress.
- Lasswell, H. D. and Kaplan, A. (1960). *Power and Society*. New Haven: Yale University Press.
- Plato. (1984). "*The Republic*". In *Great Books of The Western World: The Dialogues of Plato*. Chicago: Encyclopaedia Britannica. Inc.
- Pye. Lucian W. (1966). *Aspect of Political Development*. Boston: Little Brown and Company.
- Samuel. H. (1973). *Beer and Adam B. Ulam*. eds. (3rd ed). New York: Random House.
- Wolin. S. J. & Wolin. S. (1993). *The Challenge of the Troubled Family in the Resilient Self: How Survivors of Troubled Families Rise above Adversity*. New York: Villard Books.
- Yinger. M. (1962). *Religion Society and the Individual*. New York: The Mamillan.